

PRIČA O JONU

This book has been translated with a financial support from
Icelandic Literature Center

Prevod ove knjige objavljen je uz finansijsku podršku
Islandskog centra za književnost

MIÐSTÖÐ ÍSLENSKRA BÓKMENNTA
ICELANDIC LITERATURE CENTER

PRIČA O JONU

&

pismima što ih je pisao svojoj ženi
u blaženom stanju, one zime
koju je proveo u pećini,
pripremajući se za
njen dolazak &
dolazak novog
doba

Ofejgur Sigurdson

Sa islandskog prevela
Tatjana Latinović

HELIK S

Naslov originala

Ófeigur Sigurðsson:

Skáldsaga um Jón & hans rituðu bréf til barnshafandi konu sinnar þá hann dvaldi í helli yfir vetur & undirbjó komu hennar & nýrra tíma

Copyright © Ófeigur Sigurðsson, 2010.

Published by agreement with Forlagið, www.forlagid.is

Copyright © 2017. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač

Heliks

Za izdavača

Brankica Stojanović

Urednik

Bojan Stojanović

Lektor

Vesna Đukić

Štampa

Newpress, Smederevo

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismom
Janson Text

ISBN: 978-86-86059-91-8

Smederevo, 2017.

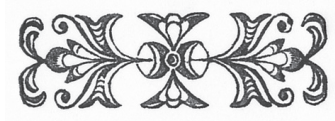
www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Knjiga je posvećena O.E.A.

Tog jutra sam otišao da iz čoveka izvadim tumor.
(Iz zapisa Jona Stejngrimsona)

Moj dragi daru od Boga & odana moja suprugo

Samo se plemenitoj Božjoj milosti treba zahvaliti što smo nas dva brata nakon putovanja na jug, preko visoravni, uspeli da dođemo živi i zdravi u ovu mračnu pećinu. Prava je milost i čudo Božje da smo preživeli taj put; na planinama nas je zadesilo strašno nevreme. Draga moja Torun, napisao sam ovih nekoliko reči tek toliko da ih mogu dati čoveku koji je svratio ovamo u Hetlar, rekao je da će ga kad-tad put navesti na sever prema Skagafjorduru. To je krupan čovek, nosi ogroman crveni vuneni ogrtač, na ramenima mu je malo dete, prodaje knjige iako je nepismen. Po tome ćeš ga prepoznati. Zove se Kristofer i obećao mi je da će ti doneti ove papire. Dao sam mu jedan riksdolar za trud. Dakle ako dobiješ ovu moju malu pošiljku, znaćeš da smo preživeli ubitačnu oluju na Kjoluru i da smo nas dva brata došli do Hetlara.

Zemlja je živo biće. Telo. Draga moja Torun, kako mi je bilo teško ostaviti tebe i taj mali božji dar u tvom telu; neka dobri Bog i dobra babica budu s vama kada dete odluči da nam se pridruži u našem skromnom ovozemaljskom životu. Za neko vreme moraćemo da se zadovoljimo ovakvim pismima

i imamo poverenja u one koji putuju zemljom, uprkos nevremenu, zimi i surovim uslovima na severu. Nije li prefekt Skuli spominjao neke nosače / potrčke / poštare / pismonoše?... Možda u ovoj zemlji niko ne želi da raznosi poštu osim nekih čudaka i lotalica. Bilo bi lepo kad bi se to sve regulisalo i čuo sam da Skuli upravo na tome radi s grofovima u Kopenhagenu. Tamo su poštari cenjena profesija, kojima sâm kraljevski krojač šije uniforme, s mesinganim dugmadima i svilenim trakama / tvrdim kapama / a sleduju im konji i trube! Takvi ljudi dobru platu dobiju za svoja putešestvija. A da ne pričam o hamburškim poštarima, oni celu Nemačku prođu!

Ovde, u južnom delu zemlje, iz Katle bljuje vatra i žar i širi se po celoj Mirdalskoj dolini; pesak i pepeo padaju s neba pa ne vidimo belog dana. Uz to lije kao iz kabla, a sneg je pun vlage, pa kad se to sve skupi, čini se da pada nešto gusto i crno kao mastilo. Bljuzgavica na zemlji se na mrazu i vetru stvrdne, tako da cela okolina izgleda kao izlivena iz bakra. Pesak pada ravnomerno kao sneg po najvećoj zimi i veliki tamni nanosi pretvaraju kraj u blistavu zelenu pustinju. Pepeo leti, uvlači se u sve rupe i pukotine i uništava namirnice. Životinje ne podnose tu pepelnu izmaglicu i sve nas peku oči. Daće Bog pravde da se sve ovo završi što pre, vetar oduva i kiša spere pepeo, te da se mi ponovo nađemo na blaženim prolećnim livadama. Onda ću zadenuti cvet za šešir i poljubiću te!

Drugo pismo

Kristofer je negde na visoravni, na putu prema tebi u Ska-gafjordur s ovim pismom. Taj dobri grmalj je imao seosko imanje Litlaej u peščari Mirdalsandur, ali ga je izgubio i morao je da se da u beg. Kada je navratio ovamo, zapisao sam njegovu ispovest, jer je onda bežao iz ovog blata.

Seljak radi visoko na padinama svog ostrva u peščari, obrađuje zemlju, brine se o stoci i smišlja stihove, za koje je odlučio da će se proćuti, kad odjednom zemlja počne da pocupkuje, naizmenično otvrdnjava i omekšava, padina se talasa, tek pokošena trava se sama od sebe vrti i pretvara u seno, što njemu odgovara i čini mu se da ga to dragi Bog nagrađuje za trud pri smišljanju pesmice, jer u njoj on upravo hvali Gospodina Isusa Hrista. U tom trenutku se začuje jeziva grmljavina i eksplozija, kao da je stotine topova odjednom ispalilo kugle. Prvo pomisli da su to sigurno Turci stigli, a onda da je došao sudnji dan, ali ne, to je vulkan Katla, sram je bilo! Počela je svoj gnev da bljuje kroz blato i mulj, a iz glave joj prema nebu kulja dim, širi se s grmljavinom i munjama, tako da nebesa postaju crna kao ugalj i zamrače sunce, na peščaru se probija goropadna bujica i protiče s obe strane ostrvceta Hafursej, probija ga po sredini, s tutnjavom i pustošenjem,

uz jezivu buku i galamu, te se cela pešćara Mirdalsandur pretvara u stihijsku reku koja nosi kamene gromade; u tom trenutku, on čuje prasak kao kad se velika stranica papira pocepa napola, zatim grmljavinu i snažan udarac, čuje se jeka, bujica se probija, a on to sve gleda s padine ostrva Litlaej, tamo na najjužnijem delu pešćare, vidi kako voda navaljuje, ide prema njemu bujajući jezivo i nanoseći smrad; sve će ih Katla poubijati, pomisli i zaurla: Zbog čega li nam se to svetiš, beštijo?, upirući pesnicu prema glečeru; sad je preživeti ili umreti; u svemu tome je Kristofer zaboravio na svoje stihove i trudi se iz sve snage da ih se priseti kako bi umro zadovoljan, izgovarajući ih, ali ga obavija zaborav; rečica Mulakvisl prvo kupi sve crkve u kraju, zatim štale, pa onda kuće, slavno prastaro imanje Dirskogar nestaje uz tutnjavu u poplavi, tamo je bilo pedeset kapija sa izrezbarenim drvetom, divan ručni rad, a zatim odlazi sve što se nalazi severno od ostrvceta Litlaej i umesto svega što je bilo tamo odmah nastaju ledene sante, kao da su prozirne, ceo stakleni grad na kome se ogledaju čudne pojave i sva je priroda odjednom poremećena; stiha više nema, Kristofer se moli, naglo prelazeći s jedne molitve na drugu, ogroman talas pada na Litlaej i malo ostrvce se trese od siline udara / voda se naglo diže i penje po padinama / uništavajući sve što joj se nađe na putu / seljak izgovara molitvu sve brže i brže / tri odjednom / trčeći u mestu / skakućući s obe noge / ali se voda penje i penje, sve brže i brže; pogleda prema kućama, vidi kako voda tamo nadire, nosi svu okućnicu u jednom naletu; stotinu pedeset ovaca i svi jaganjci su na livadi, svi kao rukom odneseni nestaju, volovi mućući tonu u živi pesak glečera i sve je to jeziv prizor, poplava kupi sve što se pred njom nađe, a zatim zastrašujuće podriguje, što zaprepašćuje seljaka, sante leda se valjaju u

metežu, za njih se zalepilo kamenje i stene, ponegde je staro drveće trulo i skamenjeno od mraza, na njihovim golim granama sede vrane i grakću stare pogrebne pesme, sad će lavina dospeti i u dnevnu sobu glavne kuće, a Kristofer je mislio da je to sigurno mesto, tamo je sva njegova porodica i njegove misli kreću odmah prema detetu, koje spava u kolevcu, devojčici koju mu je žena prethodnog dana rodila / usred velikog zemljotresa / iskočila je kao čep iz flaše / doskočila na noge / sela i počela da plače / dolazak na ovaj svet je bolan / žena ga doji kao što je *physicus* Bjarni govorio da treba, tim save-
tom je od smrti spasao mnogu decu na Islandu, taj *physicus* Bjarni je pravi islandski svetac! Kristofer zatim, koliko ga noge nose, trči niz brdo u kuću, gde voda sve potapa i nosi sav nameštaj, uz veliku buku, on uzima bebu i bori se protiv toka probijajući se prema izlazu, blatnjava bujica preplavljuje oca i njegovo dete i začas gusto i teško blato puni sve sobe, zatrpavajući sve ostale, među njima i njegovu voljenu, prelepu, divnu ženu, koju on doziva s hodnika: „Srešćemo se na nebu, ljubavi moja, sam dragi Bog i svi stihovi ovoga sveta neka svedoče koliko te beskrajno volim!...“ Ona mu uplakana šalje poljupce i nestaje u bujici, a Kristofer se svom snagom uspinje na kuću, s bebom u naručju, vidi da će kuća uskoro potonuti i biti poravnata sa zemljom, te potrči na najvišu tačku ostrva, baca pogled na peščaru i pred njim stoji dolina Mirdalur, a Katla samo što nije eksplodirala, iz nje se prema nebu proteže čađavi stub dima: „Lepo li je u brdu, lepo li je u Mirdaluru!“... eto pesme! ona grebe po površini, hoće da je neko spase, to je Božji dar, Kristofera to skoro da razvedri i on ljubi dete, a peščara se zatalasa kao burno more i stih potone, ne može da se seti kako dalje zvuči, a Litlaej skoro pa nestaje u vodi / Kristofer stoji s detetom na vrhu litice /

na palcu / na dugom nakrivljenom noktu / napuklom / ponor se pojavljuje / i on skače na santu leda i sa svojim detetom na njoj plovi do okeana / ubrzo su otplovili daleko od obale / plutaju besciljno po moru / isprva s drugim santama, a zatim sami / onda padne mrak kao usred noći i vazduh postane kao pepeljast, Kristofer ne zna koliko je vremena prošlo ali ono prolazi, dete je ogladnelo i zavrišta piskavo kao morska ptica, a na santi leda nema ničega što bi mogao da mu da, pa mu ponudi da liže led, ali dete neće led, pun peska i druge prljavštine, ne može se deci dati bilo šta i šta sad da uradi, odere svoju bradavicu i da je detetu, ono se zagreje time, i živi na krvi nekoliko dana, ali obalu još uvek ne vide, i dalje je mrak i hladno je, more i očaj, te Kristofer odreže i drugu bradavicu i da detetu i tako ga održava na životu, dok on liže led, mnogo dana i mnogo noći plutaju po okeanu dok santa na kraju ne pristane uz obalu u Medalandu, i Kristofer s detetom na ramenu ode do Kirkjubajarklojstura i nađe tamo dojilju da dâ detetu mleko, a njemu stave povoje na grudi bez bradavica i daju mu veliki štap da nastavi svoj put pešačevići s detetom na ramenu preko peščare Mirdalske, voda se povlači posle poplave, iza nje na pesku ostaju sante leda, velike kao brda ili visoke stene, a njemu se čini kao da je neko između njih napravio ulice, zamišlja da vidi gomilu ljudi, gungulu i radnje, bučne konjske kočije i kolica raznih boja i oblika, kakve taj seljak iz Litlaeja nikada nije video: jedna kola su zelena kao bakar, druga kao svetlucajući tirkiz, treća indigo boje, četvrta oker, a peta ružičasta kao glazura, konji crno-beli i poveliki, na trgovima otmeno obučeni ljudi, i žene i muškarci u odeći s nabranim porubima koji se tala-saju i tako glasno škripuću da niko ne čuje šta drugi govore, nose šešire širokih oboda ukrašene perjem, a na čizmama im

svetlucaju dijamanti, sve se to presijava; ljudi se dive životu, šetaju između fontana i raznih vodoriga i vodenih lukova, anđela i kipova svih božanstava ovoga sveta, tu je i raskošna crkva veća od samog ostrva Litlaej, od nje se šire staze i rtovi, a oko nje lete velika jata ukrasnih golubova, na njoj je kupola veličine dojke ženskog trola, a tornjevi su ogromni kao litice Rejnisdrangar, a ispod njih deca koja prosjače i psi koji njuškaju, lopovi sa svojim ulovom šetuckaju rame uz rame s poštenim narodom, Kristoferu se čini kao da se šeta po seocetu Ejarbaki, iako doduše nikada u njemu nije bio, niti je išta o njemu čitao, samo je čuo priče, eto kako odrazi mogu da zavaraju umornog putnika. Na kraju peščare mora da pregazi reku Mulakvisl koja mu dođe do nozdrva i u kojoj su jake struje, pokvasi nožice deteta koje mu sedi na glavi i čvrsto se drži za njegove guste lokne, nije mu jasno zašto je tako teško i dođe mu da se preda, ali na kraju uz veliku muku uspeva da se domogne kopna i odahne.

Zatim je Kristofer s detetom na ramenu stigao kod nas u pećinu i pojeo, zahvalan, kašu. Završio je svoju priču i sa usana mu poteče pesma. Kad su se spremili za odlazak, dao sam im vunenu odeću, paštetu i surutku, pismo tebi i kolač za rastanak. Otpevao sam onda jednu crkvenu pesmu i pogledom ih otrpatrio preko močvare.

Treće pismo

Bez prestanka mislim na tebe, Torun, ti si sa mnom u svakom trenutku. Čini mi se kao da je čitava večnost prošla otkako sam napustio tvoj zagrljaj u Frostastadiru i krenuo ovamo na jug, iako je to bilo pre samo malo više od mesec dana.

Ovde u Hetlaru brat i ja smo našli utočište u maloj pećini što su je pre hiljadu godina u brdu izdubili katolički monasi, irski pustinjaci, koji su po celom islandskom jugu napravili pećine i u njima živeli u miru i izobilju, pre nego što su zemlju naselili vikinzi; tome svedoči udubljenje u zidu namenjeno kipu sveca okrenuto prema pućini. Pećina je ugodna za življenje, barem mi se čini da u to treba da uverim i tebe i sve meni bliske žene, jer boravak u pećinama nije svakodnevni događaj. Meni i bratu Torstejnu to se čini čak i smešno, a i znam da će se moji neprijatelji sa severa kad to čuju slatiti time i koristiti priliku da me ogovaraju i pričaju o meni priče, tako da te molim, ako iko spomene nas, braću, da im slobodno kažeš da životarimo u pećini na jugu, pa nek im je srcu drago.

Ili su glasovi možda utihnuli?

Torstejn i ja ćemo ove zime dati sve od sebe da sagradimo kuće i sredimo imanje, da pripremimo tvoj dolazak u dolinu

Mirdalur sledećeg proleća. Do tada će nam ova pećina biti sklonište. U njoj čujemo tutnjavu talasa s obale, Katla nam redovno trese pod i zidove, nad nama su sumorni oblaci erupcije, nepostojanost bez prestanka podseća na tvorca, njegovu silu i volju. Pisanje mi ovde dobro ide, nama ništa ne nedostaje, štaviše, imamo svoj mir, dobro nam je, ali tebe nema i to je teško, sve naše šegrtovanje skoro da ničemu ne služi i malo je vajde od njega.

U Rejniskverviju je strašno stanje i razuzdano. O tome smo već čuli i čitali. Ali većina stanovnika u Mirdaluru imaju strpljenja s mojim mucanjem. Stara rana na nozi mi se otvorila kad smo prelazili preko Kjolura, tamo me trzaj zemlje u zemljotresu bacio s konja, pa još uvek šepam posle pada, pogotovo jutrima kad ustanem. Tu i tamo moram da se služim štapom. Odmah smo krenuli da dubimo pećinu, ona je smeštena u steni od sedra koja se proteže do zatona, i posao nam je bio jednostavan i lak, bila nam je dovoljna gvozdena poluga. Torstejn je isklesao izbočine po dužini zidova da na njih odlažemo stvari. Ja sam u samom dnu pećine isklesao malu kupolu s lukom u rimskom stilu i tamo stavio krevet, klupu i stočić. Tu sad sedim i pišem ti ovu svoju *tristiu melancolicu*. Torstejn sedi do ulaza u pećinu koji smo zatvorili kamenjem i na njega postavili vrata i prozor. Pećina gleda na Rejnirovu obalu i svetski okean.

Kad sam ja, sluga božiji, bez hleba i para, dao moj bedni blagoslov našem prebivalištu, učinilo se kao da je zaton obasjao tamu koja ovde cele dane pritiska odozgo / i odozdo / obasja nas svetlo zelene boje kao more / iz vode / u pećinu / po svim zidovima lete svetli talasi. I Torstejn je to sve video i morao je da poveruje vlastitim čulima, iako mu se to retko dešava. Bilo je očito da je „te šeste zime naših tegoba nama

spas došao s pučine, a ne s kopna“, tako je Torstejn zborio kao drevni mudrac, što me podsetilo da je Isus bio i ribar i drvodelja. Torun, slažeš li se da su to najplemenitija zanimanja i savršen uzor?

Naplavljenog drvlja ima u obilju ovde na obali. Torstejn je umetnik u stolarstvu i zlatne ruke ima, svaki dan me nečem uči. Na otvoru na istočnoj strani pećine napravio je okvir koji se podiže i spušta. To nam je ujedno i prozor i dimnjak. Ribljim uljem je omekšao želuce i zamotao ih tako da ih koristimo za podizanje i spuštanje konstrukcije; izgledaju kao štap koji se pruža sve do njegovog ležaja i on tako otvara i zatvara vrata na prednjoj strani pećine. Tako Torstejn može tim štapom ležeći da nadgleda vatru i toplinu i čistoću vazduha i vlagu u pećini. To je njemu nalik. S tom njegovom, ja bih rekao urođenom veštinom, možemo da održavamo vatru u ognjištu dan i noć. Ogrevamo dosta od naplavljenog drvlja ali Torstejn hoće nekad i da zapali morską travu i đubre s obale, kao što rade ljudi u Ejarbakiju, on voli miris toga i kaže da je hrišćanski; veli da „od dima beže vragovi i odvratnjaci“.

Knjiga imamo dosta, iako nam je samo jedna dovoljna, jer božja reč se nikada dovoljno ne može pročitati i naučiti; dobro, da kažemo da su dve dovoljne, ja ne mogu biti bez Jonovog zakonika. Knjige uvek predstavljaju teret na putovanjima i dobro nam je došlo što smo imali konja da ih nosi, zvali smo ga književnom beštijom. Vatra nam daje dovoljno svetlosti, a osim toga imamo i svako svoju lampu, a za njih je dovoljno ribljev ulja ovde u okolini. Iz pećine vidimo gomile kitova koje Holanđani love u svojim lepim barkama. Od njihovog ulova se dobijaju ogromne količine mesa i masti. Kad bismo barem mi ponovo krenuli u lov na kitove i mogli da

prodajemo ulov drugim narodima i poštedito ih dolaska ovamo. Ali onda ne bismo imali prilike da vidimo te lepe strane brodove. Ponekad dođu i brodovi s kontinenta na zapadu, ništa manje opremljeni i savršeni, mesta kitolovaca se tamo zovu: Novi Jork, Novi Džersi i Novi Bedford; sve je u Novom svetu novo. Ribljeg ulja nikada dosta u mračnom svetu ili u ovom dvostrukom mraku koji Katla izliva na nas kao kaznu Božju. Ovde bi sigurno bilo dobro sakupljati kitovu mast, ne zbog zarade ili časti nego da bi se obasjao svet, i pre je to trebalo, ali sada je nužno u ovoj mizernoj opomeni i otporu Boga protiv plitkoće ljudskog duha. Jedva da sam izrekao tu svoju ideju, a već sam tema podrugivanja i luda u pričama seljaka u okrugu Rejnir; duh kraja je zakopan u pepelu mrkom kao ugalj ovde u Mirdaluru, moja Torun, videćemo šta je volja Božja.

Vedrim danima je pogled s rta gde nam je pećina prema moru predivan i pogodan je za posmatranje oblaka i procenjivanje uslova za ribarenje. Rt s pećinama se pruža prema zapadu u zaton Dirholar, koji ga okružuje s tri strane. Na njemu nas dva brata pravimo brod od drva koje more nanosi na obalu. Već smo napravili mali čamac za lovljenje foka koji nam je sada najneophodnija stvar u lovu. Palo nam je na pamet da napravimo branu od kamenja u kanalu oko ušća, na ulazu u zaton, ali taj nam je rad bio jalov, na celom ostrvu nema jačih talasa od ovih ovde, oni neprestano po svom ćefu vajaju zemlju. Dva mesta u blizini su dobra za izlaženje u lov, luke u Rejniru i Dirholaru, ali i tamo se čamci pri dolasku često prevrću i ljudi tonu uz obalu.

Ljudi izbeče oči kad se raspituju o našem životu u pećini i vide hrpu drva koju smo poslagali, poređali, izrezali i istesali. Nešto koristimo za gradnju kuće, a nešto za čamac, nikada ne

sedimo skrštenih ruku. Posla koliko hoćeš. Ne smem zapostaviti svoju teološku studiju; bez obzira na to što sam izgubio đakonsku službu na severu, nameravam da završim svoj rad *O svetom zakoniku Božjem*, jer već se nekoliko dana ne može bivati napolju zbog pepela koji pada iz Katle *excrementum*, ona tako, kao prdeže, izbacuje svoju smrdljivu unutrašnju floru u vazduh pa moramo da povežemo usta i nosove.

Nema razloga da se brineš o dolasku ovamo na svoju zemlju, božjoj kazni dođe kraj čak i kad je zaslužena, a i iskvarenost na selima će se smanjiti, pogotovo ovde u Mirdaluru; prestupnicima se, kad čiste svoju savest kako bi ušli u carstvo nebesko, obično čini da je bič pravde prestrog naspram njihovih grehova. Poslaću nekog po tebe kad prođe zima, podigao sam imanje, prihode ćemo osigurati, daće Bog: dete će nam doći na ovaj svet i zdravlje će vas oboje služiti da biste mogli krenuti na put, Katla će ućutati, vreme će biti lepo. Imamo *jedno drugo* i ljubav će pobediti neimaštinu i nepravdu. Ljubav je jača od svega!

Poželjno bi bilo i da Torstejn nađe ženu, iako bi mi nedostajao. Nije zadovoljan izborom ovde u okrugu. Pitao sam ga o tome. On kaže da je bacio oko na ćerku sudije, zove se Gudridur, i na još jednu devojkicu sa istočne strane peščare, Frejkatlu... oči su mu kao u sokola! Torstejn je, kao i uvek, izbirljiv što se tiče gospođica.

Četvrto pismo

Bog ponekad mora da bombarduje zemlju iz svojih topova, kao što je to uradio u septembru. Ljudi su skrenuli s pravog puta i Bog ih na to podseća kako bi ga ponovo našli. Postavlja se pitanje: Gde ste bili 11. septembra, 1755. godine nakon rođenja spasitelja? ... A ljudi mogu da odgovore vrlo precizno gde su bili, šta su radili, o čemu su u tom trenutku razmišljali, u šta su gledali, kakvo je vreme bilo, da li je duvao južnjak ili severnjak, da li je bilo sunčano ili oblačno, toplo ili hladno, da li su se čule ptice, šta su čuli, da li viku dece, kako su bili obučeni, šta su mislili, miris, duh, atmosferu... kao da je Bog jednog trenutka otisnuo štampano delo u sve umove čovečanstva. To je opomena.

Prošla su već dva meseca. Na dan nakon mog 27. rođendana, oko svitanja, bio sam kod kuće u Frostastadiru, okružen knjigama, i diskutovao s tobom – ti se toga sigurno bolje sećaš od mene, ali ja tako vidim božju sliku: stojimo pod policom s knjigama u mojoj radnoj sobi, ti u crvenoj suknji i starom tamnocrvenom manastirskom ogrtaču za koji kažeš da ti je svečani kaput, ja u svom debelom sivom odelu i plavom kaputu; unutra je bilo hladno; stajali smo tako i razgovarali o tome možemo li opstati na severu, glasovi koji su šaputali

da smo ubili nastojnika Jona bili su sve glasniji i prodorniji. A kad si mi rekla da imaš zemlju na istoku u Mirdaluru, mudri Arngrimur je odjednom iskočio ispod stola uz strašno zavijanje; do tada je bio sklupčan na podu i kao obično dremao kraj mojih nogu, ali tada je stao pred nas i počeo da laje u vazduh, ciči i trči uza zidove, pitao sam ga šta mu je ali on je bio nestrpljiv i hteo je da izađe, zapitala si se da li mu se Mirdalur toliko sviđao da je odmah hteo da krene tamo... smejali smo se i zagrlili / sećam se drhtaja koji su mi prošli kroz telo / tvoje topline / krenuli smo prema krevetu / i čuli druge životinje / mukanje / meketanje / rzanje / gakanje / jedan mali krik / tačno po tom redosledu / ti si me u trenutku povukla iz kuće i mene je bio strah da će ovamo doći čudovište da nam uzme razum, da smo dobili jednu pošiljku, ali onda: zum! zum! zum! Zemlja poče da kaska kao matora kobila... Kad smo videli u kakvom je stanju sve bilo, kuća i okućnica, dobro se toga sećam, razumeli smo šta nam govori, da nam nije suđeno da se borimo sa zlim jezicima na severu, nego da treba da se selimo odatle. Jer potrebna je velika ruka da nas preseli na jug kad se zemlja tresе, kuće propadaju, sneg se ne topi, sante leda sprečavaju spas, morske ptice lete prema kopnu, more u naletima preplavljuje zemlju ledom i uništava njene plodove, zli jezici kleveću i mene i tebe i moju majku i obe naše porodice – nema te istrajnosti koja bi utopila Božji glas: moramo se odreći nezavisnosti; nema nam života u Skagafjorduru; potrebni smo na drugom mestu.

Toliko mi je teško što sam morao da te ostavim na severu u blaženom stanju, ali to je bila naša zajednička odluka. Tako mi nedostaje mala Sigridur i ostala deca, teško je biti tako daleko od vaše topline. Nadam se da smo se dobro pripremili za zimu. Oštar mraz i kijamet su već zavladaali kad smo

Torstejn i ja krenuli na put u septembru mesecu. Nastupila je šesta godina tegoba, sante leda na moru udarale su u jesenje brodove i razbijale ih u najsitnije delove, zajedno s teretom, budavim i crvljivim brašnom; još jedna zima bez ribe, i siro-tinja mora da luta od sela do sela, i mnogi se iz čiste nužde daju u krađe i zlodela, imanja ostaju pusta, sve je više lopova i bandita, nadam se da ovo doba neće završiti kao poslednje zimsko doba koje su ljudi nazvali Hregvidur; prožme me jeza samo kad čujem to ime. Hregvidur je poubijao pedeset hiljada ovaca, svojim strašnim olujama i snegom koji se rastegao sve do leta; ovce su od gladi jedna drugoj jele runo, a konji proždimali crknute konje; hiljade ljudi umire od gladi i bede u tim tegobama; jadona su to vremena, moja Torun, ti u Frostastadiru, ja u Hetlaru, razdvajaju nas planine, Katla do neba povraća utrobu svog kamenjara, tako da sam Bog mora da nas poveže uprkos svoj toj zemlji i zagađenju. Sve mi to teško leži na duši.

Kad razmišljam o tebi, Torun, ja razmišljam o Bogu, molim ga da prosledi moje misli do tebe; a na isti način mi se čini da tvoj glas dolazi od Boga, taj najslađi glas. Hoćeš li mi poslati poruku da znam da li dobijaš moja pisma? Kristofer mora da dođe do Skagafjordura; trebalo je peške da pređe preko Kjolura na sever, po ovakvom vremenu i još s malim detetom. On je div velikog koraka i zlatnog srca. Ovde u Mir-daluru ima podosta gužve, zbog erupcije i topljenja glečera, uglavnom je prave ljudi koji su u begu i ne mogu da nose pisma preko planina. Većina ide na jug u Ejarbaki. Tamo je tek situacija strašna.

Progoni nas duh Jona, nastojnika: izvidnica samog Satane nalazi se i na jugu i na severu; ovde se mnogi naslađuju lažju koja postaje sve deblja i delikatnija, đavo ovejava i pada kao

pepeo na ljudske duše pa postaju sve žedniji za otrovom / on tamo sedi na prestolu / uživa u metežu koju stvara / nastavlja s lažima / zavađa ljude / i ljudske duše / opsednuti mučenik / ne može da se oslobodi senke / u svom očajanju se naslanja na nju / što mu daje bolno zadovoljstvo / oslobađa ga razumevanja / tuđeg bola / jer to je jedina hrana / klevetanje / i tako đavo čuva trulo srce i uživa u njemu dugo, dugo...

Sad odvajam ruku od table, ostavljam olovku i idem napolje da gradim.

Kroz vazduh nadolaze udarci i zemlja drhti i trza se. Naš dom se trese tako da su nam sve knjige pale na pod, osim one Jona Vidalina, ona je ostala na svom mestu, debela i stabilna; tog nam drugara ništa ne može omesti, sve drugo je odletelo, i nameštaj, kreveti su se raspali, podne daske su skakutale, moj štap kao da je sam od sebe hodao i vežbao kurtoazna pravila, skidao šešir, pio čaj, sve dok mi nije pao kraj nogu i kao da je hteo da mi s njih skine čizme... sve je to bio veliki teatar. Torstejn i ja smo se kao deca smejali i pljeskali čudesima štapa. Ali nisu svi bili iste sreće kao nas dva brata. Sreški načelnik Jon Torvardarson iz Svinadalura u Skaftartungi našao se s nekom ženom van kuće, u mraku od pepela, kad u njega udari grom i on mrtav pade na zemlju koja izgore oko njega. Ljudi koji su ga našli u čudu su gledali njegov kaput koji je izgledao netaknut, dok su prsluk i košulja izgoreli, tako da su mnogi sumnjali da je to bilo ukradeno, ali se ta teorija pokazala netačnom, jer sve što je izgorelo bilo je sašiveno od stranih tkanina, a kaput kog plamen nimalo nije oštetio bio je od islandske vune. Kad su mu skinuli odeću, iz njega pokulja vatra i od čoveka ne ostade ništa osim kostiju skoro smrvljenih u prah. Ženi koja se našla s njim izgorelo je pola lica, sva

kosa i odeća, tako da je stajala polugola i posramljena, s glave su joj bleštale munje ili varljiva svetlost, kao kad vazдушna struja zahvati liticu pokrivenu pticama i vetar ih odozdo gura, još žive, ali u velikim mukama, te padaju na tlo izbezumljene od bola. Te bedne duše nisu mogle da podnesu da ih Bog malim prstom dotakne, jer su im na umu bile samo grešne misli. To beše veoma oštra kazna za preljubu.

Taj dan je bio mračan i po nebu su letele munje i odblesci. Razgovarao sam s nadničarem na imanju kad su me zvali da donesem melem za tu mučenicu. Jedna munja je usmrtila jedanaest konja na livadi pored imanja, druga je udarila u stenu i razbila je napola, pa je po farmi popadalo kamenje i šljunak, grmljavina je usledila i od nje se kuća tresla kao da je zemljotres, jedan nadničar je izleteo napolje da se pobrine za životinje, ali ga zaslepi munja koja se protegla iz grotla u Katli niz glečer uputivši se ravno prema njemu, on ugleda sreskog načelnika koji je hteo da iskoristi mrak i poljubi radnicu u koju su obojica bili zaljubljeni, a munja nacilja u šefovu ćelu i pogodi ga te pade na zemlju, od grmljavine koja je pratila munju nadničaru zaglunuše uši, ali je video devojkju kako gori i vrišti, okružena plavičasto-zelenkastim plamenom. Nadničar reče da ga je tada podigla ruka, zavrтела u vazduhu i da je pri tom noćnom letu video svetlucanje po celoj zemlji i divio se božanskom delu, sve dok se nije strovalio naglavacke u jarak koji je dan ranije sam iskopao i iz njega izbacio mnogo oštrog kamenja, tako da nije znao da li da bude zahvalan što je bio vredan ili da se stidi. Rekao sam mu da bude ponizan kao Petrarka koji se davno čudio prirodi, da vodi računa o srcu i čestitosti pred Božjom tvorevinom i da se raduje što je doživio takav znak i dodir. Ispred nas su ležali mrtav čovek kao izgoreli štapic i unakažena, poludela žena.

Namazao sam je melemom koji je načinio Bjarni, *physicus*; ublažio joj je muke i nakon dve nedelje joj se stanje poboljšalo, ali se onda odjednom počela trzati i umrla. Neka im je oboma laka zemlja.

Peto pismo

Čudo nevideno, Torun! Ovamo je naišao prefekt Skuli. Bio je obuven u glomazne čizme. Već se beše razdanilo, ali je bilo mračno jer su pepeo i susnežica naizmenično padali. On je jahao celu noć i deo dana, konj mu je bio tako iscrpljen da mu je iz ždrele curila crna pena – tu pojavu sam nazvao *Katlina pena*; sunce se pojavilo na nebu ali je bilo veliko i tamno kao krvavi štit u gruboj izmaglici nad morem. Skuli strese sa sebe sneg i pepeo i zakorači u pećinu. Prefekt je bio dobro obučen ispod teškog kožnog ogrtača, iznošenog i prljavog; stajao je nasred pećine u zelenoj haljini i somotskom prsluku obučenima na naličje, haljina je bila svilena, s postavom od uštavljenog krzna i metalnom dugmadi. Svila i somot su tako svetlucali, da je izgledalo kao da oko njega igraju plamičci vatre. Tu odeću je kupio kad se jednom šetao po prodavnicama u Kopenhagenu s grofom Rancuom i jako se kočoperio u njoj. Među moćnicima je sada moda da se oblače u šarolika odela od stranih tkanina i da nose trouglaste šešire, da preteruju u ukrašavanju. Sveštenici se nad tim zgražavaju jer njihova je odeća skromna i crkvene haljine su same krpe.

Skuliju se svidelo kako smo se nas dva brata ovde smestila, pozdravio nas je pristojno i obradovao se što nije morao da

izuva čizme, jer su se teško skidale, a kao nagradu za muku samo bismo dobili smrad nogu et cetera. „Žena ovde nema?“, zapita prefekt. „Inače je čudno kako mi uvek zebu noge.“ Skuli je zatražio surutku da ugasi žeđ. Kad se okrepio rakijom, prihvatio je sveže ovčje mleko i Torstejnove krvavice pa je napomenuo kako je ovo poetsko gostoprimstvo – jer je napolju zemlja bela, a nebo crveno – iako je bilo jezivo jesti hranu koja je bila istih boja kao danska zastava. Prefekt nam je doneo dva vrga domaće klekovače na poklon, za čišćenje pluća od pepela, preporučio je da prvim gutljajem pročistimo usta i da ga izbacimo kroz nos, tome ga je naučio Bjarni, *physicus*. Prefektov konj je gurnuo glavu kroz prozor i pozdravio nas veselo, obradovao se senu, a Torstejn ga je čak ponudio i veknom hleba, lepo od njega. Skuli izvezenom maramicom obrisa konju njušku i vrati je u džep.

Naša pećina je tako lepo uređena da se čak i važni gosti ne mogu načuditi kako je prijatno kod nas, braće. Setili smo se da u kuću unesemo svu strugotinu koja nam je ostala od gradnje čamca za lov na foke, prvih dana našeg boravka ovde. Pećina neko vreme biva mirišljava i čista od nje. Posle ložimo vatru njome. Ognjište smo usekli u zid pored ulaza i ogradili ga, pa da vatra ne dopire ni do čega što ne bi trebalo da dohvati, i nije lošije od najnovijih i najlepših kaljevih peći, kao što je ona u biskupovoj kancelariji. Kod nas ima dosta toga što bi vatra lako progutala, i vune i knjiga, ali ne gore zidovi, pod ili tavanica. Još smo napravili i police za lampe, a kraj ognjišta smo isklesali poprilično veliku policu za začine.

Začudila nas je Skulijeva poseta i nagađali smo kojim je poslom došao kod nas. Duboko u sebi, bojao sam se da su naši neprijatelji uspeali u svojim namerama i da je došao kako bi mi saopštio da sam uhapšen. Ali razlog za njegovu posetu beše

drukčije prirode: prefekt Skuli nam je doneo poklon, savršeno prozorsko staklo, preostalo od zidanja dvora na ostrvu Videj. Izmerili smo prozor na pročelju pećine gde je trebalo da ga stavimo, namestili staklo tog istog dana i sad iz pećine imamo takav pogled na more, kao da smo napolju.

Nasuo sam nam rakiju i zahvalio Skuliju na poklonu.

Rekao je da ga zanima situacija s tokom erupcije i pitao me imam li nameru da napišem izveštaj o tome. Odgovorio sam mu da svakoga dana u svoju svesku unosim beleške o događanjima. „Moram da dobijem prepis!“ Skuli se uzbudio i hteo da razgovara o ulozi Deoničarskog društva, o svim dobrima ove zemlje, pređašnjim i sadašnjim, zaboravljenim veštinama koje je trebalo ponovo naučiti: „Treba preradivati metal iz zemlje, kamen za kuće, glinu za lonce, ugallj za peći, sumpor za puške; Egert i Bjarni sada obilaze celu zemlju sprovodeći ekonomska istraživanja po nalogu kralja, i oni sve to traže, ucrtavaju u kartu, ali nije to sasvim siguran pristup, ne može se računati samo na nekoliko stvari za dobrobit, kao što bi neki hteli, ti prokleti merkantilisti i fiziokrati, sve mora da bude ili jedno ili drugo, inače smo nastradali, sve se rizikuje... od obnove neće biti ništa ako se samo preti i vodi politika zastrašivanja!... Deoničarsko društvo posluje sa svim proizvodima zemlje, ma koliko veliki ili mali bili, i za to su mene postavili za *projektmajstora*... mi treba da oteramo te strane špekulante koji su na nas stavili šapu i iscrpljuju i zemlju i narod; dok god ne možemo da unapređujemo poljoprivredu i ribolov i slobodno trgovimo, kako bi se Islandani obogatili od vlastite robe, ovde će životima sirotog naroda vladati strane kompanije i tako ih pritiskati dok im sve ne pokradu, a sva dobit će biti u rukama nekolicine ljudi koji za Island govore da je bedan

i... do sada je takvo uređenje samo nevolje donosilo... mi sad treba da razmišljamo na daleke staze, da obrađujemo njive i sadimo šume, nabavljamo veće brodove i sami meljemo žitarice, koristimo sve izvore dobara ali istovremeno i dobro pazimo na njih, zemlja nam može dati sve što nam treba, o tome Egert i Bjarni pišu kod mene na Videju, sad treba da uzgajamo žitarice i zeleniš, obrađujemo vunu, štavimo kožu, farbamo sukno i šijemo odeću za sve u zemlji, Deoničarsko društvo je kao zanatska škola, jer učimo ih nečem što postoji u zemlji, ali i drugim veštinama koje još nisu doprle do nas, a cvetaju u stranim gradovima, i tamo su ukorenjene i utkane u ondašnju kulturnu baštinu...“ Na to se Torstejn nasmeja!... Skulija to zbuni i on ga prodorno pogleda svojim sokolovim očima, svestan njihove moći: „Šta je toliko smešno?“ upita Torstejna, a oči mu pocrneše kao u ljutoga drozda. Moj brat Torstejn odgovori prefektu: „Govorite o kulturi i nauci kao da su sport, kao da je sve takmičenje...“ Skuli mu upade u reč: „Pa zar ima u tome neke razlike? U davna vremena je to sve bilo jedni, po svojoj prilici nisi čitao drevne sage, Torstejne, kultura jeste bila sport! razmišljanje isto! i to ja hoću da opet oživim... zanat je sport, ribolov je sport, tkanje, nauka, umetnost... sve što iziskuje ljudsku snagu... to je sport!“ Na to će moj brat Torstejn: „Pričate besmislice, Skuli...“, a moj bata je poprilično vešt orator, dok ja imam malo strpljenja za takvo naganjanje: „Sport je deo kulture, ali se kulturom ne možete baviti kao sportom... (na to ustanem da sipam vodu u kotao)... ona nastaje dugogodišnjim dobrim običajima, koji obuhvataju loše običaje, ne može jedna kultura biti bolja od druge, to je zastareo način razmišljanja...“ Skuli: „Je l' ti to govoriš da su u srcu svake kulture loši običaji?... Joj, ponekad me zaboli glava od

takvih glavolomki, a je li civilizacija išta više od grupe pristojnog sveta u kućama?... i ko će obavljati poslove?... naspite mi malo, braćo... Visi-Gisli je zamislio da na Islandu treba da postoje tri grada, jedino što nemamo ljudi... našoj zemlji najviše pretilo opadanje stanovništva... *physicus* Bjarni treba da preduzme nešto da ljudi prestanu da umiru u ovolikoj meri i da se rađaju više... mi svoje dužnosti obavljamo kao slobodni ljudi, zar ne?... ja ću stvoriti te gradove, makar ih sam zidao, sve će biti napravljeno od islandске građe, bazalta iz Rejkjavika, gipsa iz Krisuvika, a obložićemo sve kuće iznutra borovinom iz Heidmerka, to će biti civilizacija!... zar nisam doneo klekovaču?... Englezi je zovu džin... Hvala ti, dragi Jone... ne, islandska kultura je iščezla pre mnogo vekova, kad su nestale njive i ljudi prestali da čitaju sage, nego su od manuskripta pravili gaće ili s tim blagom brisali stražnjice i sva ta strahota... nikakvu kulturu mi ne poznajemo otkako je Jon Njuška preplivao reku Tjorsa s originalom sage o Njalu na glavi da bi popio čašu kozjeg mleka nakon sedamdeset i petog odlomka / kako su divne ove padine, zlatne njive i tek pokošeno seno / živeli!... blatnjava je padina, sive njive i propale livade... to je savremena verzija... ali ajmo sad o budućnosti! / za obnovu Islanda / njegov uspon / preporod / da se vratimo pustinjacima / *renesans*!... da nazdravimo zdravlju... pesnik i lekar... život izlazi uz pećine / islandsko preobraženje / njive i slobodna trgovina / i da cvetaju poslovi / žito... žito / ječam i žito i heljda i pir... trave... kako se ono beše zovu?... čajevi / celokupna islandska flora! / morske ribe u moru / ptice na stenama / močvarke u močvarama / ugalj / sivi bazalt / zeleni bazalt / drveni ugalj / sumpor... nema boljeg u celom svetu... čist i bistar... za pobeđe!... Topovi!... Gospode Bože!..."

I kad nam se učini da će Skuli nestati u malignoj amneziji, on se vraća s novom neobjašnjivom snagom, ispravlja se i proteže i postaje ponovo jasan i bistar. On mnogo poštuje Egerta, jer Egert, bez obzira na svoju mladost, poseduje veliko i duboko znanje o svim tim temama. Kao što znaš, Skuli je iz Danske doveo porodice poljodjelaca i rasporedio ih po celoj zemlji, da uče naše seljake kako da seju žito i ponovo nauče kako se obrađuju njive. Isprva mu je bilo veoma drago što ga je Egert u tome podržavao, ali Skuli sada namerava da otera danske seljake jer su lenji, raskalašni i pokvareni, nikakve vajde od njih nema, sede na guzicama po ceo dan i piju pivo... Egert mu je rekao da Danci ne poznaju islandске okolnosti i da se njihove metode ne mogu primeniti kod nas; bolje bi bilo da daju seljacima iz Skaftafetla da rade na zemlji radničkim opitima, jer oni već prerađuju peščani ječam po starinski, a Danac je stranac i ne poznaje ni zemlju ni klimu i kaže da od toga nema vajde i mrzi ga da radi bilo šta... Južni deo zemlje je najpogodniji za sejanje njiva, iako se po celoj zemlji to može raditi, kao što se uvek moglo i kao što će se uvek moći. Onda je Bjarni počeo da priča o baštama koje bi trebalo da postoje na svakom imanju, o staklenicima na područjima s toplim izvorima, među parnim kupatilima i pokrivenim gredicama, da ih treba ograditi kamenjem, a pokriti placentom, tako bi se moglo zimi uzgajati povrće i salata cele godine... i naravno lekovite trave... sve je moguće... treba samo da znamo šta hoćemo. Skuli je predložio da se umesto placente uzme staklo... „U Bjarnijevim staklenicima bi se možda moglo uzgajati i drveće, zar ne?“ ... Prefekt neće da zavisi od naplavljenog drveta, ono može uvek da podbaci, a kupovati drvo u Norveškoj i Danskoj je previše složeno i skupo, običan seljak to ne može sebi da priušti, najbolje bi

bilo da sadimo drveće i negujemo zemlju tako da se ona pošumi od brda pa sve do mora, kakva je nekada i bila! Osim toga Skuli hoće da Islandani bez odlaganja preseku omču danskog monopola nad trgovinom. „Mislim da će Fridrik V uskoro biti na našoj strani“, reče prefekt. „On je prosvেćen vladar, voli umetnost i nauku i ljude i treba Bogu da zahvaljujemo što nam ga je dodelio, odnosno ako ga možemo izvući iz kupleraja. Otići ću u Dansku da ga ubedim. Na monopolu svi gube. Trgovina će biti slobodna! Nadam se da ćete me vi, braćo, u tome podržati. Onda će padina opet postati lepa, ružičasta i žuta i zelena i svakakva!“ ... Mi prefektu to naravno obećasmo i već smo i sami uzbuđeni. On sam pažljivo prati razvoj ratarstva otkako je danske ratare razmestio po zemlji i piše o njima godišnje izveštaje, koje šalje grofovima u Akademiji nauka u Kopenhagenu; poslednji izveštaj mu je bio poprilično crn, jer se iz Danaca izgleda ne može izvući ništa pametno. A sada kad je dvorac na Videju skoro gotov, Skuli je oko njega sam izorao prostrane njive i podseća nas na imena ostrva, da je Videj ostrvo nazvano po drvetu, Engej po livadi, a Akurej po njivama!... A Katla dabogda bila prokleta što je rasula pepeo po celoj zemlji. Na svu sreću se pepeo sleže uglavnom na istoku i po pustopoljinama, a ne po Rangarvetliru, iako je i tamo nastala šteta. Ako sve propadne, a naravno neće, čak i ako se zemlja pretvori u crnu pustinju, pouzdaćemo se u peščani ječam, on je u stanju da se suprotstavi vulkanskom pepelu kao načelnik opštine burmutu!

Prefektu je drago znanje i stiće ga kako činovniku i priliči, znanje treba stalno održavati, negovati ga i produbljivati, kako bi se proširivalo, ali kao i s baštovanstvom i građenjem kuća, treba redovno ispitivati sve slojeve, rešiti se onog što više ne valja i pratiti temelje, čvrstoću, jačinu, lepotu i same

zidove; sve znanje i veštine se mogu izgubiti za života jedne ili dve generacije, a da ne govorimo o tome šta će biti ako trećina nacije pomre od boginja ili neke druge epidemije; zbog toga Bjarni i Egert, kao i on sam, sada jure po celoj zemlji kako bi spasli znanje, jer ono je sam čovek!